

R A P O R

TUTSAKLIKTAN ÖZGÜRLÜĞE

Hazırlayanlar

Uzman Klinik Psikolog Ayşe Hümeysra Karayel
Psikolog Halil Emre Kösen

RAPOR

TUTSAKLIKTAN ÖZGÜRLÜĞE

iHH
AFET YÖNETİMİ

Giriş

Bu rapor 14 yıllık acımasız bir savaşı geride bırakıp 6 Aralık 2024 tarihinde yeniden özgürlük ateşinin yakıldığı Suriye'de siyasi olarak nasıl bir süreçten geçildiğini, ne tür insan hakları ihlallerinin yaşandığını, Esad rejimi tarafından çeşitli ve asılsız suçlamalara maruz bırakılarak tutuklanmış ve başta Sednaya olmak üzere rejimin hapishanelerde türlü işkencelere, hak ihlallerine uğramış dördü yetişkin erkek, üçü yetişkin kadın yedi eski mahkumun hikayesini ve son olarak da bu zulmün insanlar, aileleri ve toplum üzerindeki olumsuz psikolojik etkilerini kısaca ele almaktadır.

Birçoğu "Özgürlük Şafağı Operasyonu" ile özgürlüklerine kavuşmuş bu kişilerle Suriye'de yüz yüze yapılan görüşmeler oldukça önemli bir veri kaynağıdır. Tamamen rızaya dayalı olan bu görüşmeler, kişilerin beyanları esas alınarak sizlere aktarılmıştır. Raporda görüşülen kişilerin isimleri gerek kendi güvenlikleri gerekse Suriye'de yaşayan akrabalarının güvenlikleri nedeniyle değiştirilerek kullanılmıştır.

Bu rapor, Esad Suriye'sinde temel insan hak ve hürriyetlerinin nasıl ihlal edildiği konusunda kamuoyunu bilgilendirmek ve bundan sonraki süreçte gönüllüler ve uzmanlar olarak neler yapılabileceğini tartışmak amacıyla Uzman Klinik Psikolog Ayşe Hümeysra KARAYEL ve Psikolog Halil Emre KÖSEN tarafından hazırlanmıştır.

Suriye İç Savaşının Öncesi ve Sonrası

Tarih boyunca yaşanan savaş ve çatışmaların pek çoğunda coğrafya ayırt etmeksizin özellikle başta kadınlar ve çocuklar olmak üzere savunmasız halka karşı işkence, taciz ve tecavüz bir savaş silahı olarak kullanılmıştır. İnsanlık suçu olan bu uygulamalar Suriye'de 61 yıllık Baas rejimi döneminde de en acımasız örnekleriyle kendini göstermiştir.

Suriye halkı on yıllardır belirli bir kesimin refah içerisinde yaşadığı fakat halkın büyük çoğunluğunun yoksulluk, adaletsizlik, işsizlik ve çeşitli insan hakkı ihlallerine maruz bırakıldığı çok zorlu bir süreçten geçmiştir.

2011 yılında Tunus'ta "Arap Baharı" olarak başlayan halk hareketinin yansımaları Suriye'de de kendini göstermiş ve halk, düzenlediği barışçıl gösterilerle reform yapılması ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi taleplerini dile getirmeye başlamıştır. Fakat Esad rejim güçlerinin Mart 2011'de Deraa kentinde düzenlenen gösterilere şiddetle müdahale etmesi, can kayıplarının ve hukuksuz tutuklamaların yaşanması, ülkede iç savaşın fitilini ateşlemiştir.

Akabinde ülkede yabancı güçlerin de devreye girmesiyle tamamen kaotik bir süreci deneyimlemeye başlayan Suriye halkı, 14 yıl sürecek olan acımasız bir savaşın içine çekilmiştir.

14 Yıllık İç Savaşın İnsani Bilançosu

Suriye'de 14 yıl devam eden iç savaşta rejim güçleri tarafından dünya kamuoyunun gözleri önünde birçok insanlık ve savaş suçu işlenmiş, sivil halk acımasızca katledilmiş, yüz binlerce insan yaralanmış veya sakat kalmış, keyfi olarak tutuklanmış; açlık, yokluk ve işkencelerle sınanmış; ülkenin tüm altyapısı harap edilmiş, eğitim sistemi çökertilmiş, sağlık binaları ve kamu alanları kullanılamaz hale getirilmiş ve milyonlarca insan hayatta kalabilmek için ülke içinde veya dışına göçe zorlanmıştır.

Bugün yapılan çalışmalar gösteriyor ki, temel insan hakları ve hürriyetler bakımından birçok krizin yaşandığı Suriye'de en büyük zararı siviller görmüştür. 2024 yılında Birleşmiş Milletler (BM), Suriye'de yaşayan 23,5 milyon Suriye vatandaşının 16,7 milyonunun -yani Suriye halkının 71%'den fazlası- insani yardıma ihtiyacı olduğunu açıklamıştır.¹

2,4 milyon çocuğun eğitimden mahrum kaldığı ülkede düzenli/düzensiz kamplarda yaşayan toplam kişi sayısı 2,1 milyondur.² Temel hijyen koşullarının dahi bulunmadığı bu kamplarda temiz suya, gıdaya, sağlık hizmetlerine ve eğitime erişim ciddi sorun teşkil etmekte; insanlar ne barınma ne de güvenlik ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir.

Suriye İnsan Hakları Gözlemevi (SOHR), 15 Mart 2011 tarihinden 2022 yılına kadar 610.000'den fazla insanın ülkedeki savaş sebebiyle öldüğünün tahmin edildiğini ve bu ölümlerin 499.657'sinin

belgelediğini, ölenlerin 160.681'inin sivil olduğunu belirtmektedir. Bu sivillerin 15.237'si kadın, 25.286'sı çocuktur. 49.359 sivil de Esad rejimi hapishanelerinde işkence altında hayatını kaybetmiştir.³ Bu sayı belgeleme işleminin yapılabildiği durumlar için geçerlidir, maalesef belgelenememiş ölü, işkence mağduru, kayıp sayısı tam olarak belli değildir.

Savaş sürecinde 6,8 milyon Suriye vatandaşı ülke içinde yer değiştirmiş, yaklaşık 5,5 milyon Suriye vatandaşı da mülteci ve/veya sığınmacı olarak başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Şu an halihazırda ülkedeki iç savaş son bulmuş olsa da Suriye halkı zorlu yaşam şartları altında birçok temel insani ihtiyaçtan, hizmetlerden ve haklardan mahrum bir şekilde hayat mücadelesine devam etmektedir.⁴

Özetle iç savaş sırasında ülkede milyonlarca sivil öldürülmüş, sakat bırakılmış, hapse atılmış veya mülteci konumuna düşürülmüştür. Suriye'deki sivillere yönelik hak ihlalleri insani değerleri ayaklar altına almış ve tüm bu yaşananlar Suriye coğrafyasında ve toplumunda onarılması güç derin yaralara yol açmıştır.⁵

Rejim Tarafından Yapılan Hak ihlalleri

Suriye halkının tamamen barışçıl gösterilerle başlayan hak arayışı rejimin şiddetli müdahaleleri sonucu kısa sürede acımasız bir iç savaşa evrilmiştir. 14 yıl süren bu trajedinin sadece ilk 10 ayında, Suriye İnsan Hakları Ağı raporuna göre (Mart 2011'den Aralık 2012'ye kadar geçen sürede) hayatını kaybeden ve ölümü kayıt altına alınan Suriyelilerin sayısı 42.561'dir.⁶ Kayıt altına alınamayanların ve kayıpların sayısı ise tahmin dahi edilememektedir.

Bu süreçte tüm hukuk kurallarını yok sayan rejimin uluslararası hukukta şiddetle yasaklanan hızlı ve etkili ölümcül silahlar olan kimyasal silahları sivil halkı katletmek amacıyla pazar yerleri, hastaneler, okullar gibi toplu alanlarda kullandığı da belgelenmiştir.

Suriye İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün raporlarında, sadece 2015-2012 yılları arasında rejimin 5.150 varil bombasıyla 12.179 kişiyi öldürdüğü ve ölenlerin 96%'sını sivillerin oluşturduğu belirtilmektedir.⁷

Sivil halkın maruz kaldığı hak ihlallerinden bazıları

- ▶ Asılsız suçlamalarla gözaltına alma
- ▶ Yargılama yapmadan uzun süre hapsedme
- ▶ Hukuksuz tutuklama ve işkence
- ▶ Taciz, tecavüz ve cinsel saldırılarda bulunma
- ▶ İstenmeyen gebelik, kürtaj, düşük vb. sonuçları olan eylemlerde bulunma
- ▶ Sözlü olarak aşağılama ve değersizleştirme
- ▶ Psikolojik şiddet, onur kırıcı eylem ve alay etme
- ▶ İnanç ve değerlere yönelik saldırılarda bulunma
- ▶ Korkutma, sevdikleriyle tehdit etme
- ▶ Ciddi kilo kayıplarına ve sağlık sorunlarına yol açacak ölçüde aç ve susuz bırakma
- ▶ Sağlıksız koşullarda yaşamak zorunda bırakma
- ▶ Sağlık hizmetlerinden mahrum etme, hastalıkların tedavi edilmesini engelleme
- ▶ Düzenli ve yeterli eğitim hizmeti vermeme
- ▶ İşsizlik ve kötü ekonomik koşullara sebep olma
- ▶ Göçe zorlama
- ▶ Mülkiyet gaspı
- ▶ İnsan kaçakçılığı
- ▶ Çocukları savaşıma zorlama
- ▶ Yasa dışı organ ticareti yapma
- ▶ Fuhuş yapmaya zorlanma
- ▶ Uzun kayına ve engelli kalmaya sebep olan eylemlerde bulunma

Hak ihlalleri ve Hapishaneler

2021 yılında düzenlenen “Suriye” konulu 15. Garantörler Toplantısı’nın sona ermesinin ardından bir basın açıklaması yapan Suriye Askeri Muhalefet Heyeti Başkanı Ahmet Tuma, “Rejimin zindanlarında 400.000 civarı Suriyeli halen tutuklu bulunuyor. 1980’li yıllarda alıkonulan 17.000 kişinin akıbeti ise hala bilinmiyor.” demiştir.⁸ Savaşın bitmesine yakın bu sayıların daha da arttığı tahmin edilmektedir. Bu da savaşta hayatta kalmayı başaran kişilerin birçoğunun yolunun bir şekilde hapishanelerden geçtiğini düşündürmektedir. Adeta “insan mezbahası”na dönüştüğü belgelerle ispatlanan rejim hapishanelerindeki koşullar dikkate alındığında buralarda sayısız insan hakkı ihlalinin yaşandığı değerlendirilmektedir.

Birçok kişinin hukuksuz bir şekilde gözaltına alındığı veya tutuklandığı, türlü işkencelerle insanlık dışı muamelelere maruz kaldığı Suriye’de, rejiminin en bilindik hapishaneleri aşağıda sıralanmıştır:

- ▶ Sednaya Hapishanesi
- ▶ Adra Hapishanesi
- ▶ Kefer Suse Hapishanesi
- ▶ Hama 4. Ordu İstihbarat Birimi
- ▶ Süveyda Askeri Güvenlik Birimi
- ▶ Devlet Güvenlik Teşkilatı 251. Şube
- ▶ Leş Beloni (Humus)
- ▶ Askeri Filistin İstihbarat Şubesi (Şam)
- ▶ El-Hatip Şubesi, Şam’daki Askeri Sorgulama Merkezi (Mezze)

- ▶ Halep'teki Devlet Güvenlik Birimi
- ▶ Humus, Hama ve Halep'teki Hava İstihbarat Şubeleri
- ▶ Suriye Askeri İstihbaratı 215 Numaralı Şubesi
- ▶ Hama ve Humus Hapishaneleri
- ▶ Kefer Suse'deki Askeri İstihbarat Şubesi 235
- ▶ Atana Hapishanesi
- ▶ Duma Hapishanesi
- ▶ Tedmur Hapishanesi
- ▶ Palmira Cezaevi
- ▶ Banon Cezaevi
- ▶ Şam Cezaevi
- ▶ Halep Merkezi Cezaevi⁹

Yerel kaynaklara göre yukarıda zikredilen hapishaneler haricinde, Suriye'de binaların bodrum katlarından dönüştürülerek oluşturulmuş birçok yeraltı zindanı vardır. Aynı zamanda ülkede rejim tarafından hapishaneye dönüştürülmüş ve yüzlerce insanın hukuksuz bir şekilde tutulduğu hastaneler de bulunmaktadır.¹⁰ Hayatta kalmayı başarmış birçok mahkumla ve yakınlarıyla yapılan görüşmelerden mahkumların hapishanelerde maruz kaldıkları insanlık suçlarının ve işkence çeşitlerinin genellikle aşağıdaki şekillerde olduğu tespit edilmiştir:

1. Fiziksel İşkenceler

- ▶ Fiziksel şiddet (en bilindik olanı cop ve sopayla uygulananı)
- ▶ Kırbaçla dövme
- ▶ Tekerlek içine yerleştirerek şiddet uygulama
- ▶ Aç bırakma
- ▶ Soğuk veya kaynar suya maruz bırakma
- ▶ Postallarla çığneme
- ▶ Elektrik şoku verme
- ▶ Askıya asma
- ▶ Yüz veya bedenın görünen yerlerine işkence etme

- ▶ Sıcak metal aletlerle dağlama
- ▶ Soğuk suya batırma ve/veya derinin yüzülmesi
- ▶ Yerde sürüklenme
- ▶ Araçla veya başka şekillerde ezme
- ▶ Pense ile tırnakların çekilmesi
- ▶ Bacağın kesilmesi

2. Psikolojik İşkenceler

- ▶ Gözlerin bağlı tutulması
- ▶ Dini değerlerin aşağılanması
- ▶ Sözlü şiddet
- ▶ Aile üyelerinin aşağılanması
- ▶ Hücrede tecrit
- ▶ Aile üyelerinin tutuklanması ile tehdit
- ▶ Kıyafetlerin tamamen çıkarttırılması
- ▶ İşkence edilen bir kişinin işkence anının zorla izletilmesi
- ▶ İşkence seslerinin dinletilmesi
- ▶ Uykusuz bırakma
- ▶ Aç bırakma
- ▶ Uzun zaman önce vefat etmiş bir mahkumun cesedini gösterme
- ▶ Dine küfretme
- ▶ Yiyeceklerin postallarla çiğnenmesi
- ▶ Yemeklerin tuvalete atılması
- ▶ Yemeklere tükürülmesi
- ▶ Yemeklere idrar yapılması
- ▶ Yemeklerin yere dökülmesi

- ▶ Bir tutuklunun diğer bir tutukluya zorla işkence ettirilmesi
- ▶ Kulağın sağır edilmesi
- ▶ Bağlı mahkumun yüzüne su dökülmesi
- ▶ Şantaj
- ▶ Zorla idrar içirme

3. Cinsel İşkenceler

- ▶ Cinsel taciz
- ▶ Tecavüz
- ▶ Cinsel birlikteliğe zorlama
- ▶ Cinsel organlara vurma
- ▶ Cinsel organa bilerek zarar verme
- ▶ Cinsel organının bağlanması veya sıkıştırılması
- ▶ Cinsel organa elektrik şoku verilmesi ¹¹

Nihayetinde yüz binlerce Suriyeli rejim karşıtı olmakla suçlanmış, herhangi bir delil gösterilmeden hukuksuz bir şekilde kendilerine suç isnat edilmiş, siyasi suçlu olarak hapishanelerde en ağır fiziksel, sözlü, psikolojik, cinsel türlü işkencelere maruz kalmış, aylarca veya yıllarca hapishanelerde yaşam mücadelesi vermiştir. Bu insanların bir kısmı genel afla bir kısmı ceza süreleri dolunca bir kısmı esir değişimiyle bir kısmı delil yetersizliğiyle çok nadir bir kısmı sağlık koşulları sebebiyle ve büyük bir kısmı da Özgürlük Şafağı Operasyonu ile özgürlüğüne kavuşmuştur.

TANIKLAR

Bu bölümde birbirinden değerli ve bizlerle görüşmeyi kabul eden yedi kişinin tanıklıklarına yer verilmiştir. Dördü yetişkin erkek, üçü yetişkin kadın olan bu kişiler, savaşın başlamasından sonra hukuksuz bir şekilde gözaltına alınmış ve ardından tutuklanıp çeşitli hapishanelerde oldukça zorlu süreçlerden geçmiştir.

Şu an hepsi hür olan bu yedi kahramanın bir zamanlar nasıl bir hayat sürdükleri, hangi sebeplerle tutuklandıkları, hayat hikayeleri, esaret sürecinde ne tür acılara ve insan hakları ihlallerine maruz kaldıkları, bu travmatik süreçle o vakitler ve şimdi nasıl başa çıkmaya çalıştıkları, ruh dünyalarının nasıl etkilendiği aşağıda aktarılmaya çalışılmıştır. Bunu yaparken kişilerin mahremiyetini korumak amaçlı isim ve soy isimleri, hususi bilgileri saklı tutulmuş, tamamen kendi beyanları rızaları doğrultusunda paylaşılmıştır.

1. Tanık B.H.

”

B.H. 41 yaşında erkek. Savaştan önce Lübnan'da marangozluk yapıyormuş. Evlenme niyetiyle Suriye'ye gelmiş. Burada evlenmiş ve bir çocuk sahibi olmuş. Fakat Ağustos 2011'de savaşın başlamasından hemen sonra Hamalı ve Sünni oluşundan ötürü rejim güçleri evini yıkmış. Bu yaşananlardan sonra B.H., Özgür Suriye Ordusu'na katılıp rejime karşı savaşımaya başlamış.

Bir gün çocuğuna süt ve bez almak için dışarıda olduğu bir sırada rejim askerleri tarafından tutuklanıp Şam'da bulunan 91. Şube'de bir hafta sorgulanmış. İki yıl boyunca sadece muhalif oluşu ve muhaliflere destek olmasından dolayı çeşitli işkencelere maruz kalmış, hukuksuz ve hükümsüz şekilde tutuklanmış.

B.H. 91. Şube'de tutulduğu sırada orada kendisi gibi 294 mahkum olduğunu ancak oradan çıkarken sadece 34 kişinin sağ

kaldığını, diğer mahkumların maalesef işkence ve çeşitli sebeplerden ötürü öldüğünü veya öldürüldüğünü söylemiştir.

İki yıllık tutukluluğu boyunca sadece iki dakika süren bir mahkemeye çıkarıldığını anlatan B.H., mahkemede Hakim Muhammed Hamsa tarafından kendisine sayılan tutukluluk sebeplerinden birinin de Hamalı olması ve Hamalıların soyundan gelmesi olduğunu söylemiştir.

Burada geçirdiği sürenin sonunda 2014 yılında Sednaya Hapishanesi'ne nakledilen B.H., 2019 yılında serbest bırakıldığını fakat yaklaşık üç sene sonra kaçak olduğu gerekçesiyle yeniden tutuklanıp mahkemeye çıkarıldığını, bu defa da 15 yıl hapis cezasına çarptırıldığını anlatmıştır.

Çoğunlukla siyasi tutukluların bulunduğu Sednaya Hapishanesi'ndeki esaretinin ikinci

senesindeyken pek çok esir gibi o da Özgürlük Şafağı Operasyonu'yla serbest kalmıştır. B.H. ağabeyinin de asılsız suçlamalarla tutuklanarak Sednaya'ya konulduğunu ancak onun türlü işkencelerden sonra asılarak infaz edildiğini anlatmıştır. Rejim, yapılan hukuksuzluklarını saklamak için aileye bu vefatın nedenini kalp krizi olarak açıklamıştır.

Yaşadığı ve Şahit Olduğu İnsan Hakları İhlalleri

B.H. Sednaya'da iki kere ölümden döndüğünü, pek çok arkadaşının gözlerinin önünde öldürüldüğünü, türlü işkencelere maruz kaldığını anlatmıştır. Örneğin iki gün boyunca aç bırakıldığını ve yemek verildiği sırada rejim gardiyanlarının kendisine verilen yemeğe tuvaletlerini yaptığını, sıklıkla darp edildiğini, aile ziyaretlerinin çok kısa olduğunu ve ailelerin ancak rüşvetle ziyaret edebildiklerini, ailelerin ziyarete gelmesini önlemek için gardiyanların mahkumlara, gelen yakınları üzerinden sözlü ve psikolojik tacizde bulunduğunu, yemek

ve uyku saatleri dışında sürekli dizlerinin üzerinde tutulduğunu (sürekli dizlerinin üzerinden tutulduğu için serbest kaldıktan sonra iki dizinden de ameliyat olmuş), gün ışığından mahrum bırakıldıklarını, koşuşlarda konuşmanın, ibadet etmenin yasak olduğunu, tuvalet ve duş ihtiyaçları için temiz suya erişimlerinin olmadığını, gardiyanların mahkumlara Allah'a küfretmeleri için baskı ve işkence yaptığını, mahkumlara küflü ekmek yedirildiğini, ziyarete gelen ailelerin getirdiği yiyeceklerin ve ilaçların mahkumlara verilmeyip gardiyanlar tarafından gasp edildiğini, 500'den fazla kişinin sırf Sünni oldukları için gözlerinin önünde infaz edildiğini anlatmıştır.

Sednaya Hapishanesi'ne Dair Detaylar

Sednaya Hapishanesi'ne getirilen bir mahkumun ilk bir hafta hücrede tek başına tutulduktan sonra kalabalık koşuşlara alındığını söyleyen B.H., kaldığı 22 kişilik

koğuştta çeşitli yaş gruplarından mahkumlar bulunduğunu, bunların en gençlerinin de 14 yaşında Hasan isminde bir çocuk olduğunu ve hapishanede hastalıktan dolayı vefat ettiğini anlatmıştır.

B.H. ayrıca hapishanede yemek saatleri dışında yemek yemenin yasak olduğunu, kahvaltıda yalnızca bir çay kaşığı yoğurt yiyebildiklerini, iki günde bir bulgur, patates gibi yemeklerin geldiğini ancak bunların da çok az olduğunu, çok fazla açlık hissettiğini; oruç, namaz gibi ibadetlerin gardiyanlar tarafından yasaklandığını; mahkumlarla konuşmanın, fısıldaşmanın herhangi bir şekilde iletişim kurmanın yasak olduğunu, tüm gün boyunca elleri yukarıda dizlerinin üzerinde duvara dizildiklerini; koğuştta yerde, betonda yattıklarını, bu koşullar sebebiyle mahkumların çoğunun hasta veya çok kötü durumda olduğunu anlatmıştır.

Gardiyanların koğuşa üç günde bir leğenle temiz su getirdiğini fakat bu suyun çok az olduğunu ve sadece içmek için kullandıklarını, teyemmümle abdest aldıklarını, ancak koğuştun tüm gün kameralarla izlendiğini ve namaz kıldıkları anlaşıldığında çok ağır cezalara çarptırıldıklarını, bu sebeple gözleriyle ima yoluyla namaz kıldıklarını, koğuştlarda tuvaletin olduğunu fakat bu tuvaletlerde su olmadığını, çıplak ayakla tuvalete girmek zorunda kaldıklarını, haftada bir defa yalnızca bir dakika duş sürelerinin olduğunu anlatmıştır.

B.H., ilk hapishane sürecinde hapishaneden tahliye olurken mahkumlara içeride yaşadıklarını dışarı çıktıklarında anlatmayacaklarına dair taahhütname imzalatıldığını, eğer konuşurlarsa tekrar tutuklanmakla tehdit edildiklerini de söylemiştir.

Travmatik Olayla Başa Çıkma Yöntemleri

B.H. bütün bu ağır travmalar sebebiyle birçok arkadaşının akıl sağlığını yitirdiğini, ancak kendisinin bu yaşadıkları karşısında yalnızca Allah'a sığındığını, gözleriyle de olsa ibadet edip dua ederek sabrettiğini, tamamen maneviyatla bu durumla başa çıktığını söylemiştir.

Şimdiki Ruh Hali

Sednaya Hapishanesi'nden kurtulduğu ve ailesine kavuştuğu için oldukça mutlu olan B.H., özgürlüğüne kavuştuğu ilk gece tüm ailesini evin salonunda topladığını, onlarla aynı yerde uyumak istediğini ve aile bireyleri uykudayken hepsini tek tek uzun uzun izlediğini ve bolca şükrettiğini anlatmıştır.

Sednaya'dan kurtulduktan sonra belli bir süre yemek yiyemediğini söyleyen B.H., hapishanede sürekli dizlerinin üzerinde tutulduğu için dizlerinin büyük hasar aldığını, bu yüzden ameliyat olduğunu ve çalışmadığını, sağlığı düzelince çalışmak istediğini ifade etmiştir.

Eşinin onu 10 yıl boyunca çocuğuyla beraber ailesinin yanında beklemesinden dolayı çok mutlu olduğunu fakat maruz kaldığı fiziksel işkenceler sebebiyle artık çocuk sahibi olamayacağını belirten B.H., tüm yaşadıklarına rağmen şu an arkadaşlarıyla, sevdikleriyle bir arada olduğu, onlarla sohbetler edebildiği için bol bol şükrettiğini ve zaferin tadını çıkardığı söylemiştir. B.H. görüşme boyunca artık çok mutlu olduğunu, kendisinin ve halkının yaşadığı zulmü herkese anlatmak istediğini vurgulamıştır.

2. Tanık A.A.

A.A. 31 yaşında, erkek. Hama'da yaşıyor. Savaşın önce İdlib'de motosiklet tamiri yaparak geçimini sağladığını, mutlu ve huzurlu bir hayatı olduğunu anlatan A.A., burada evlenmiş ve iki çocuğu olmuş.

İç savaşın başlamasıyla Hama'nın bir köyüne taşınan A.A., savaş sebebiyle İdlib'e geri dönmek durumunda kalmış ve beş yıl İdlib'de yaşadıkdan sonra tekrar Hama merkeze gelmiş. 2020 yılında da rejime muhalif olduğu gerekçesiyle tutuklanmış.

Tutuklandıktan sonra Humus'a götürülen A.A., tutulduğu yerde iki gün boyunca fiziksel ve psikolojik olarak yoğun işkencelere maruz kaldığını, özellikle rejim askerlerinin kız

kardeşi üzerinden kendisini tehdit ettiğini, bu sebeple de muhalif olduğunu itiraf ettiğini ve Filistin Şubesi'nde sekiz ay üç gün boyunca sorgulandığını anlatmıştır. Daha sonra Şam'a götürülen A.A., Şam'daki 77. Şube'de sorgulanmış ve tutukluluk halinin devamına karar verilip 2021 yılında Sednaya Hapishanesi'ne gönderilmiş. Bu süreçte eşi tarafından terk edildiği için çocuklarına annesi bakmaya başlamış. Üç sene boyunca Sednaya Hapishanesi'nde türlü işkencelere maruz kalan A.A., Özgürlük Şafağı Operasyonu'yla özgürlüğüne kavuşmuş. Hapisten çıktıktan sonra Hama'ya geri dönen A.A., gördüğü işkenceler sebebiyle akciğerlerinden rahatsızlandığı için ameliyat olmak zorunda kalmış. A.A. tutuklu bulunduğu süre zarfında aşırı kilo kaybı sebebiyle ciddi sağlık sorunları yaşamış.

Yaşadığı ve Şahit Olduğu İnsan Hakları İhlalleri

Sednaya Hapishanesi'nde ağır suçlu kategorisinde olduğunu ve ağır suçlulara özel bir koşutta çok kötü koşullarda tutulduğunu, burada türlü işkencelere maruz kaldığını anlatan A.A., hapishanede 35 kiloya kadar düşmüş. Akciğerlerinden rahatsızlandığını, ameliyat olması gerekirken aşırı kilo kaybı ve bağışıklık sisteminin çok zayıflaması sebebiyle ameliyat olamadığını, ancak özgür kaldıktan sonra bağışıklık sistemi biraz güçlenince ameliyat olabildiğini söylemiştir.

A.A. hapishanede gardiyanların mahkumlara günde yalnızca bir tabak bulgur ve iki haşlanmış patates verdiğini, ama önce yemeklere ayaklarıyla bastıklarını, verilen bu

yemeği 20 kişi paylaşmak zorunda kaldıkları için de çok fazla kilo kaybettiğini anlatmıştır. Ayrıca hücrelerde çok büyük farelerin olduğunu ve farelerin kendilerine zarar vermesinden korktukları için az miktardaki bu yemeğin bir kısmını da farelerle paylaştıklarını söylemiştir.

A.A., Sednaya Hapishanesi'nde koğuşların içleri dahil her yerde kameralar olduğunu, sürekli izlendiklerini; abdest, namaz gibi ibadetleri yerine getirmek isterlerse veya yapmaya kalkıştırlarsa çok ağır fiziksel şiddete maruz kaldıklarını, gardiyanların bazı sahabilere ve Peygamber Efendimize küfretmek için işkence yaptığını anlatmıştır.

Ailesini 49 günde bir görebilen A.A., her görüşmeden sonra kendisine işkence yapıldığını, annesinin ona getirdiği yiyeceklerin ve ilaçların kendisine verilmediğini, gardiyanların ailelerin tutuklu yakınlarına getirdiği her şeyi gasp ettiğini söylemiştir.

Başa Çıkma Yöntemleri

A.A., Sednaya Hapishanesi'nde yaşadığı zor şartlara rağmen umudunu her zaman koruduğunu, manevi olarak yılmadığını ve hep Allah'a sığındığını, Kur'an okumayı içinden de olsa hiç bırakmadığını, koğuştaki hafızlarla gizlice fısıldaşarak 10 cüz Kur'an ezberlediğini, hadislerden kuvvet aldığını ve bu sayede yaşadığı güçlüklerle sabredebildiğini anlatmıştır.

Şimdiki Ruh Hali

“Özgür olduğum için çok mutluyum, çok gururlu bir şekilde özgürleştik. Allah Müslümanları gururlandırdı.” diyerek sözlerine başlayan A.A., şimdilerde arkadaşları ile sık sık telefonda görüştüğünü, yavaş yavaş sosyalleşmeye ve özgür yaşantısına adapte olmaya çalıştığını, hayata yeniden atılmayı hedeflediğini, sağlığı elverdiğinde iş bulup çalışacağını ve psikolojik olarak kendini çok daha iyi hissettiğini söylemiştir.

3. Tanık M.N.

23 yaşında genç bir erkek olan M.N., 2021 yılında henüz 19 yaşındayken kardeşinin rejim askerleri tarafından şehit edilmesi üzerine onun intikamını almak istediği için tutuklanmış. Önce Filistin Şubesi'ne götürülen M.N. sekiz ay burada tutulduktan sonra, başka bir şubeye nakledilmiş, sonrasında da Sednaya Hapishanesi'ne gönderilmiş. M.N. yalnızca kardeşini şehit edenlerden intikam almak istediği için tutuklanmadığını, aynı zamanda rejim saflarında savaşmayı reddetmesinin ve ağabeylerinin yerini rejim askerlerine söylememesinin de tutuklanmasına sebep olduğunu belirtmiştir.

Yaşadığı ve Şahit Olduğu İnsan Hakları İhlalleri

Tutuklu kaldığı süre boyunca çok ağır işkencelere uğradığını anlatan M.N., hapishanede mahkumların adının olmadığını, kendilerine rakam verildiğini, sadece yere bakarak yürüyebildiklerini, başlarını kaldırmalarının yasak olduğunu, gardiyanların söyledikleri dışında bir şey yaparlarsa çok ağır fiziksel ve/veya psikolojik işkencelere maruz kaldıklarını anlatmıştır.

Hapisten çıktıktan sonra bu süreçte yaşadığı işkence ve kötü muameleler sebebiyle ailesinin kendisini tanıyamadığını söyleyen M.N., ağabeyi ile aynı hapishanede olmasına

rağmen ondan haber alamadığını belirtmiştir. M.N.nin bir kardeşi, Özgür Suriye Ordusu'na destek verdiği gerekçesiyle annesinin ve ailesinin gözleri önünde infaz edilmiştir.

M.N. siyasi suçlu olarak yargılandığı için tutukluluk şartlarının diğer mahkumlara göre daha ağır olduğunu, annesinin kendisi ve ağabeyinden haber alabilmek için dört ay boyunca her gün hapishaneye gelip gittiğini ancak görüşmelerine izin verilmediğini anlatmıştır. Bir buçuk yılın sonunda da rejim askerleri annesine "Oğlun öldü!" diyerek bir daha gelmemesini söylemiştir.

Yaşadığı onca zorluktan sonra serbest kaldığına ve savaşın bittiğine çok sevindiğini

söyleyen M.N., bütün olumlu gelişmelere rağmen kendisinin ve ailesinin geleceğe dair pek ümitlerinin kalmadığını ifade etmiştir.

Şimdiki Ruh Hali

Görüşmeciler M.N.nin çok ciddi düzeyde travma sonrası stres belirtileri yaşadığını ve depresif bir duygu durumu içerisinde olduğunu gözlemlemiştir. Sese çok fazla tahammül edemediği, kimseyle konuşmak istemediği, öfke nöbetleri yaşadığı, çok az ve zor uyuyabildiği, sık sık kabuslar gördüğü, ailesi destek olup konuşmaya çalışsa da kendini yeterince iyi hissetmediği ve sürekli geçmişî hatırladığı belirtilmiştir.

4. Tanık B.N.

M.N.nin ağabeyi olan 30 yaşındaki B.N. evli ve iki çocuk babasıdır. Rejime karşı muhalif şarkılar söylediği için M.N.den bir ay sonra rejim askerleri tarafından tutuklanmış ve Özgürlük Şafağı Operasyonu'yla serbest kalmıştır.

B.N. son tutuklanmasından önce, 2011 yılında yedi ay boyunca tutuklu kalmış ve sonrasında serbest bırakılmış ancak rejim tarafından fışlendiği için rahat bir yaşam sürememiştir. 2013'te muhalif olmaya karar veren B.N., siyasi yazılar yazmış, siyasi şarkılar bestelemiş ve daha sonra Lübnan'a yerleşmiştir. Dokuz yıl Lübnan'da yaşadıkdan sonra rejim tarafından ailesi üzerinden tehdit edildiği için Suriye'ye dönmüş ve yeniden tutuklanmıştır. Önce 48. Şube'ye, ardından Filistin Şubesi'ne götürülerek sorgulanmış, buradan da Sednaya Hapishanesi'ne gönderilmiştir.

Yaşadığı ve Şahit Olduğu İnsan Hakları İhlalleri

Siyasi suçluların tutulduğu 30 kişilik bir koğuştaki kalan B.N. çok ağır koşullar altında yaşam mücadelesi verdiklerini, aynı hapishanede olmalarına rağmen kardeşiyle mahkemeler dışında görüşemediğini, içeri girenin bir daha dışarı çıkamadığını anlatmıştır.

Hapishane kurallarına uymamanın cezasının asılarak öldürülmek olduğunu söyleyen B.N., tuvalet ihtiyaçlarını bile karşılayacak alanlarının olmadığını, tuvaletlerini küçük deliklerden yaptıklarını, zaten çok az olan yemeklerini koğuşlardaki büyük farelerle bölüştüklerini, gardiyanların mahkumları çeşitli yöntemlerle infaz edişlerine şahit olduğunu, hücrede ölen kişilerin cesetlerinin

hapishaneden çıkan çöplerle dışarı atıldığını anlatmıştır.

Şimdiki Ruh Hali

B.N. özgür kaldığı için sürekli şükrettiğini, eşi ve çocuklarına kavuştuğu için çok mutlu olduğunu fakat tahammül seviyesinin bir hayli azaldığını, çabuk öfkelenebildiğini, bazen yalnız kalmayı istediğini söylemiştir.

Özellikle hapishanede yaşadıklarını kardeşiyle konuştuğunu, bu süreci beraber aşmaya çalıştıklarını, uyumaktan korktuğunu, sabah kalktığında her şeyin bir rüya olduğunu ve tekrar Sednaya Hapishanesi'ne götürüleceğini sandığını ve çok korktuğunu anlatmıştır.

5. Tanık M.H.

İç savaştan önce mutlu bir aile yaşantısı olduğunu söyleyen 32 yaşındaki kadın tanık M.H., 2011 yılında evlenmiş, eşi elektrik işleri yapıyormuş. Savaş başladıktan bir süre sonra, 2014 yılında, üç aylık hamile iken eşi ve

babası Özgür Suriye Ordusu mensubu olduğu gerekçesiyle tutuklanan M.H., hapishanede gördüğü ağır işkenceler sonucu bebeğini düşürmüş. M.H. bugüne kadar eşinden haber alamamış.

Yaşadığı ve Şahit Olduğu İnsan Hakları İhlalleri

Tutuklandıktan sonra ilk olarak Şam'a götürülen M.H., çeşitli fiziksel ve psikolojik işkencelere maruz kalmış, çocuğunu da bu işkenceler sebebiyle düşürmüş ve düşük sonrası herhangi bir sağlık hizmeti almamış.

Tutuklandığında ilk bir ay tek kişilik hücrede tutulan M.H., daha sonra altı metrekairelik küçük bir koğuştaki yaklaşık 11 kişi ile altı ay boyunca kalmış. Şeker hastası olduğundan iki ay tedavi için hastanede yatmış, tedavi sonrasında Adra Hapishanesi'ne nakledilmiş. 10 ay boyunca Adra Hapishanesi'nde türlü işkencelere maruz kalmış. M.H. bu süreçte kimseyle ne yüz yüze ne de telefonda görüştürülmüş.

6. Tanık F.M.

32 yaşında evli ve iki çocuk annesi F.M., ilk eşi şehit olduktan sonra tekrar evlenmiş. 2020 yılında da muhaliflerle çalıştığı gerekçesiyle tutuklanarak Şam'daki el-Ceviyye Cezaevi'ne götürülmüş. Rejim güçleri tarafından sürekli ailesi üzerinden tehdit edilerek işlemediği suçlarla itham edilen F.M., sonunda hem ailesiyle tehdit edildiği için hem de uygulanan ağır işkencelerden ötürü kendisine isnat edilen suçları kabul etmiş ve kız kardeşleriyle beraber tutuklanmıştır.

Tutuklanmasının ardından eşinden bir daha haber alamayan F.M., önce bir buçuk ay Şam'daki el-Ceviyye Cezaevi'nde kalmış, ardından Adra Hapishanesi'ne nakledilmiş ve burada 10 ay boyunca çeşitli işkencelere maruz bırakılmış. 10 ayın sonunda tekrar el-Ceviyye'ye götürülen F.M., burada üç yıl iki ay

Şimdiki Ruh Hali

Çok sık ağladığını söyleyen M.H., sosyal hayata adapte olmakta güçlük çektiğini belirtmiştir. Şu an ailesinin yanında kalan M.H., hapse girerken henüz bebek olan yeğenlerini tanıyamadığını, onlara karşı yabancılık çektiğini, kimseyle sohbet etmek istemediğini, gürlüğe tahammülü olmadığını ifade etmiştir.

Şeker hastalığından kaynaklı zaman zaman baygınlık yaşadığını ve çeşitli sağlık sorunları olduğunu anlatan M.H., sosyal anlamda kendini ve ilişkilerini geliştirmek, faydalı olduğunu hissetmek istediğini ve iş kurup kendi işinin başına geçmenin kendisine çok iyi geleceğini söylemiştir.

daha hapis yatmış. Toplamda dört yıl iki ay rejim hapishanelerde tutulan F.M., Özgürlük Şafağı Operasyonu'yla özgürlüğüne kavuşmuş.

Yaşadığı ve Şahit Olduğu İnsan Hakları İhlalleri

F.M. el-Ceviyye'de hakaret ve küfür gibi psikolojik ve sözlü pek çok şiddetin yanı sıra su borusuyla dövülmek suretiyle defalarca fiziksel şiddete maruz kalmış. Hapishaneye ilk girdiğinde iki ay boyunca tek başına bir hücrede tutulduğunu, bundan dolayı sinir krizleri geçirdiğini ve bu süre zarfında kimseyle iletişim kuramadığını söyleyen F.M., daha sonra altı kişilik bir koğuştaki çok zor şartlar altında tutukluluğunun devam ettiğini anlatmıştır.

Küçük koğuştaki altı kişi bir battaniyeyi paylaşarak soğuktan korunmaya çalıştıklarını,

kendilerine sabah ve akşam olmak üzere çok az miktarlarda yemek verildiğini, verilen yemeklere -diğer tanıkların ifadelerinde de görüldüğü üzere- gardiyanların idrarlarını yaptıklarını, haftada bir defa yalnızca beş dakika hem bedenlerini hem de kıyafetlerini yıkamalarına izin verildiğini, bu süreyi aştıkları takdirde çok ağır fiziksel şiddete maruz kaldıklarını ve regl dönemlerinde yalnızca dört tane hijyenik ped verildiğini anlatmıştır.

Tüm bu zorlukların yanında kız kardeşiyle aynı hapisanede olmasına rağmen dört yıl boyunca onu hiç göremediğini, yakınlarıyla görüşmesine veya telefon araması yapmasına da izin verilmediğini anlatan F.M., hapisanede gardiyanların kendilerine isimleriyle değil rakamlarla hitap ettiğini, kadın gardiyanların erkek gardiyanlardan daha acımasız olduğunu, çok az teneffüs yaptıklarını, hapisanede çocukların da olduğunu fakat çocukların yalnızca iki ay hapisanede kalabildiğini,

daha sonra annelerinden alınıp Suriye'deki yetimhanelere gönderildiğini, annelerin ancak tahliye olduktan sonra çocuklarını bu yetimhanelerden alabildiğini söylemiştir.

Şimdiki Ruh Hali

F.M. şu an ailesiyle birlikte zaferin tadını çıkardığını, ailesinin kendisini çok güzel karşıladığını ve çocuklarının yanında olduğu için çok mutlu hissettiğini söylemiştir.

Tutukluluk sürecinde çocuklarının da çok zor zamanlar geçirdiğini, onca yıl sonra çocukları kendisini ilk kez gördüğünde yaşadıkları şaşkınlığı, hatta sekiz yaşındaki oğlunun ona "Sen benim annem değilsin, anneannem benim annem!" dediğini hüznlenerek anlatmıştır.

Tüm bu yaşananlardan sonra çocuklarının kendisine henüz alışmadığını söyleyen F.M., 11 yaşındaki kızının da onu kabullenmekte zorlandığını belirtmiştir.

7. Tanık E.K.

27 yaşındaki iki çocuk annesi E.K., savaş başladığında dokuzunca sınıfa giden bir öğrenciymiş. Savaş çıktıktan sonra okulu bırakmış ve 2012 yılında evlenmiş. 2017 yılında İdlib'deyken rejimin bombardımanlarından birinde üç yaşındaki çocuğunu kaybetmiş. O sırada hamileymiş. İdlib'in tehlikeli olduğunu düşünüp doğum için Şam'a gitmeye karar vermiş fakat yolda rejim askerleri tarafından çevrilip teröre destek verdiği suçlamasıyla tutuklanmış.

Yaşadığı ve Şahit Olduğu İnsan Hakları İhlalleri

E.K. tutuklandığında İdlib'de olan eşinin rejim tarafından vurulduğunu, kendisinin ise, yanındaki bir evladiyla el-Hatip Şubesi'ne götürüldüğünü ve orada iki ay boyunca tutulduğunu anlatmıştır.

Hapse girdiğinde üç aylık hamile olduğunu ve beraberindeki oğlunun kendisiyle yalnızca bir hafta kalmasına izin verildiğini söyleyen E.K., bir haftanın sonunda rejim güçlerinin oğlunu kendisinden aldığını ve annesinin bir

akrabasının yanına verdiklerini ama bunu çok sonra öğrendiğini dolayısıyla üç ay boyunca oğlunun öldürüldüğünü düşündüğünü anlatmıştır.

Bu süre zarfında hamile olmasına rağmen çok fazla fiziksel şiddete maruz kaldığını ifade eden E.K., sonunda işkenceden dolayı hastanede tedavi altına alındığını ve hastanedeki tedavisinin ardından Kefer Suse'ye gönderildiğini anlatmıştır. Burada bir gün boyunca tamamen çıplak bir halde tutulduktan sonra Adra Hapishanesi'ne nakledilen E.K., altı ay kaldığı Adra Hapishanesi'nde fiziksel ve psikolojik şiddete uğradığını, hortumla dövüldüğünü söylemiştir.

Şimdiki Ruh Hali

E.K., hapisten çıktıktan sonra bir yıl boyunca psikolojik destek aldığını, o bir yıl içerisinde birkaç kez intihar girişiminde bulunduğunu, halihazırda psikoterapi ve ilaç tedavilerine devam ettiğini ve gün geçtikçe daha iyi hissettiğini, ailesinin kendisine iyi ve nazik davrandığını anlatmıştır.

Hapis Sürecinin Mahkumlar Üzerindeki Etkileri

Bütün bu işkenceler insanların ruhunda ve bedeninde pek çok kalıcı yara açmıştır. Bu acıların psikolojik, fiziksel ve sosyal açıdan kişiler üzerindeki etkileri aşağıda ele alınmıştır.

1. Sosyal Etkiler

Mahkumlar hapishaneden çıktıktan sonra toplumsal ve sosyal hayata uyumda ciddi zorluklar yaşayabilmektedirler.¹² Özellikle tahliye olan mahkumlar, toplumsal yönden etiketlenme ve dışlanma, işsizlik, eğitimsizlik gibi sorunların yanı sıra tahliye sonrasında aile yaşantısına tekrardan dahil olma ve aile bireyleriyle sağlıklı iletişim ve ilişki kurma konusunda problemler

yaşayabilmekte; arkadaşlık ve evlilik ilişkilerinde çeşitli adaptasyon sorunlarıyla baş etmek zorunda kalabilmektedirler.¹³

Yapılan görüşmelerden de anlaşıldığı üzere, özgürleştikten sonra mahkumların bir kısmı boşanmış, nişan atmış, terk edilmiş veya evli kalsalar bile ilişki sorunları yaşamaya başlamıştır.

Bu süreçte dış dünyaya uyum zorlukları, aile desteğinin olmaması ve içe kapanma gibi durum ve davranışlar, mahkumların sosyal uyumunu olumsuz etkileyebilmektedir.¹⁴

2. Psikolojik Etkiler

Hapishanelerde yıllarca haksız ve hukuksuz şekilde her türlü işkence ve eziyete maruz kalan mahkumların birçoğu serbest kalmalarının ardından akut stres bozukluğu, travma sonrası stres belirtileri, yüksek kaygı ve anksiyete bozuklukları, majör depresyon, öfke kontrol sorunu, sosyal hayata adaptasyon problemleri gibi sorunlar yaşayabilmektedirler. Bunların yanı sıra duygusal olarak aile bireylerine ve sosyal yaşama yönelik de çok ciddi uyum sorunları görülebilmekte, başkalarına veya kendilerine yönelik yoğun öfke ve saldırgan davranışlar sergileyebilmektedirler. Ayrıca hapishanede maruz kalınan işkence ve eziyetlerden dolayı insanlarda yoğun utanç, suçluluk, öz saygı kaybı gibi duygusal ve bilişsel etkiler de görülebilmektedir.

Rejim hapishanelerinden kurtulanların ekserisinde, yaşadıkları yoğun kaygı nedeniyle anda kalmakta güçlük çekme ve sürekli olumsuz bir gelecek tasavvuru içinde olma hali gözlemlenmektedir. Görüşme yapılan kişilerden bazılarının içerisinde bulundukları ortamın, özgür oluş ve refah hallerinin her an ellerinden kayıp gidebileceğini düşünmeleri, "Uyuyup

uyanınca kendimi yeniden hapishanede bulmaktan korkuyorum.” şeklindeki söylemleri, bu durumu destekler mahiyettedir.

Özetle yıllarca süren iç savaş ve esaret hali, hapishanede yaşadıkları insanlık suçu işkence ve eziyetler, kadın erkek tüm mağdurların psikolojisini oldukça zorlamış ve ciddi travmatik sonuçlara sebep olmuştur.

3. Fiziksel Etkiler

Mahkumlarla yapılan görüşmelerde hepsinin fiziksel olarak farklı işkencelere maruz kaldığı hem bedenlen hem de ruhen bu durumdan son derece olumsuz etkilendiği anlaşılmaktadır. Örneğin uygulanan ağır işkenceler ve insan sağlığını tehdit eden hapishane koşullarından ötürü birinci tanık dizlerinden, ikinci tanık ise akciğerlerinden ameliyat olmak zorunda kalmıştır.

Ayrıca tanıkların ifadelerine bakıldığında hapishanelerdeki kötü koşullar sebebiyle mahkumların yeterli ve gerekli sağlık hizmetine ulaşamadığı, dolayısıyla birçok hastalığın ortaya çıktığı, özellikle beşinci tanığın hapishanede maruz kaldığı şiddet sonucu çocuğunu düşürdüğü ve bu süreçte herhangi bir sağlık hizmeti almadığı görülmektedir.

Hapishanelerde yeterli miktarda gıdaya erişimin olmaması da önemli sağlık sorunlarına yol açmıştır. Örneğin çok ciddi kilo kaybı yaşayan ikinci tanığın bağışıklık sisteminin çöktüğü belirtilmektedir. Bu duruma delil mahiyetindeki bir diğer örnek ise, beşinci tanığın yaşadıklarıdır. Bu kişi şeker hastalığı gibi ciddi bir rahatsızlığa yakalanmış, günlük yaşantısı bu hastalık sebebiyle olumsuz etkilenmiş, sık sık bayılma gibi sorunlar yaşamaya başlamıştır.

Mahkumların özellikle psikolojik sağlamlığını hedef alan cinsel taciz ve fiziksel şiddet uygulamaları, bir savaş silahı olarak rejim güçleri tarafından acımasızca tatbik edilmiştir. Örneğin birinci tanığın Sednaya Hapishanesi'ndeyken cinsel uzvunun işkenceyle kesildiği ve buna bağlı olarak da şu an çocuk sahibi olmasının mümkün olmadığı belirtilmiştir.

Yine birinci tanığın anlattıklarından (91. Şube'ye ilk geldiğinde orada 294 mahkum olduğunu, ancak çıkarken sadece 34 kişi kaldıklarını söylemiştir.) tutukluların işkence ve kötü hapishane

şartları sebebiyle çeşitli sağlık sorunlarından ötürü vefat ettiği, kalanların ise maruz kaldıkları kötü hapisane koşulları ve işkenceler sebebiyle fiziksel bütünlüklerini ve ruh sağlıklarını kaybettikleri anlaşılmaktadır. Hayatta kalıp özgürlüklerine kavuşanların ise şu an yoğun olarak travma sonrası stres bozukluğu semptomları sergilediği gözlemlenmektedir.

4. Ekonomik Etkiler

Yapılan araştırmalara göre hapisanelerden çıkan mahkumlar toplumsal ve ekonomik zorluklar yaşayabilmekte, temel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri basit işler dahi bulamamaktadırlar.¹⁵ Bu bağlamda rejim hapisanelerinden kurtulanlarla yapılan görüşmelerden çıkan sonuç da benzerdir. Tanıklıklarını anlatanlardan hiçbirinin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir işlerinin olmadığı gözlemlenmiştir.

Yıllarca süren iç savaşın ülkedeki iş sahalarını yok etmesi de bu durumun sebeplerinden biridir. Ayrıca hapisanelerde gördükleri işkenceler sonucunda bazı mahkumlarda çeşitli hastalıklar ve fiziksel engel durumu ortaya çıkmış, bazıları da yaşadığı travmatik olayların etkisiyle toplumsal yapıdan kendini soyutlamış ve çalışacak gücü ruhen kendinde bulamaz hale gelmiştir.

Bu nedenle tanıklardan hiçbiri şu an çalışmamakta ve ancak ailelerinden yahut sivil toplum kuruluşlarından gelen yardımlarla hayatlarını idame ettirebilmektedirler.

Aldıkları yardımlarla temel ihtiyaçlarını giderebilseler de çoğu bu durumda olmanın kendilerinde ailelerine karşı utanç ve suçluluk gibi duyguların gelişmesine sebep olduğunu belirtmiştir.

Görüşmelerin hepsi tanıkların yaşadığı evlerde yapıldığı için görüşmeciler tanıkların yaşam alanlarını da gözlemeleme fırsatı bulmuştur. Bu gözlemler sonucu insanların yaşam koşullarının hala olması gerekenin çok altında olduğu net bir şekilde anlaşılmıştır.

Örneğin ikinci tanık, akciğerlerinden henüz çok yeni ameliyat olmasına rağmen eski bir binanın zemin katında, aşırı rutubetli bir evde kalmaktadır. Sağlık sorunundan ötürü de bir işte çalışmamaktadır. Fiziksel ve psikolojik olarak kendini toparladıktan sonra çalışmaya başlayacağını, annesiyle kendisine bir gelecek inşa etmek istediğini söyleyen tanığımız, şu an için gelen yardımlarla ayakta kalmaya çalışmaktadır.

Kardeş olan tanıklarımız B.N. ve M.N., Hama'nın eski bir mahallesinde tek odalı bir evde yedi kişi bir arada yaşamaktadır. Ekonomik açıdan yardıma ihtiyaçları olduğu halde maruz kaldıkları ağır işkenceler dolayısıyla yaşadıkları duygu durumu nedeniyle iş bulamadıklarını ifade etmişlerdir.

Diğer tanıkların ve onların tanıdığı başka mahkumların ekonomik durumları da benzerlik göstermektedir. Kimi çadır kentlerde, kimi elektriğin bile olmadığı tek göz oda evlerde kalabalık nüfusla yaşam mücadelesi vermekte; temiz suya, ısınmaya, sağlıklı gıda ve ilaca erişmekte büyük zorluk yaşamaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Yapılan görüşmeler, mahkumların hapisshaneden çıktıktan sonra çok ciddi ekonomik, psikolojik, sosyal ve medikal sorunlarla karşı karşıya kaldığını, tek başlarına bu sorunların üstesinden gelmekte zorlandıklarını açıkça ortaya koymaktadır. Bu sorunların aşılabilmesi için hem devlet eliyle hem de sivil toplum kuruluşları aracılığıyla çeşitli projeler geliştirilerek bu kişilerin acilen desteklenmesi gerekmektedir.

Uygulanabilir bazı önerilere geçmeden önce, bir mağdurun travmatik yaralarının iyileşme sürecinde ona en iyi gelecek olan şeyin failin tespit edilip hak ettiği cezayı alması olduğunu da belirtmek gerekir. Suriye'de savaş sürecinde yaşanan tüm hak ihlallerinin sorumlularının Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) tarafından yargılanmaları ve hak ettikleri cezaları kamuoyunun gözü önünde almaları gerekmektedir. Zira onları ve iş birlikçilerini korumak, travmatize olmuş kişileri daha da yaralamaktan başka işe yaramayacaktır.

Yine ekonomik anlamda hak ettikleri tazminatların mağdurlara ödenmesi, yaşadıkları maddi zorlukları biraz olsun aşabilmelerinde yardımcı olabilecek adımlardan biridir. Ayrıca bilhassa işkenceler sebebiyle psikolojik sorunlar yaşayan ya da engelli kalmış kişilere yönelik iş imkanlarının oluşturulması; bu kişilerin kalıcı istihdam olanaklarıyla yeniden hayata katılmalarının desteklenmesi hem bireysel hem de toplumsal rehabilitasyon süreci için kritik önemdedir. Bu noktada insanların üreterek kendilerini yararlı hissetmelerinin psikolojik rehabilitasyon süreçlerine de katkı sağlayacağı unutulmamalıdır. Bu bağlamda sosyal yapı ve kültürel özellikler göz önünde bulundurularak özellikle kadınların çalışabileceği iş ortamları oluşturulabilir. Terzilik, el işçiliği gibi meslek edindirme kurslarıyla hem öğrenme süreçleri desteklenebilir hem de bu öğrenme neticesinde kadınlar kendi emekleriyle ortaya bir ürün koyup aile ekonomisine katkı sağlama imkanı bulabilirler.

Yukarıda belirtilen pek çok sosyal ve psikolojik durumdan ötürü bu kişilerin yaşadığı ağır travmaların ve buna bağlı gelişen psikolojik rahatsızlıkların iyileştirilmesi, bu süreçte toplumun ve ailenin desteklenmesi ve bilinçlendirilmesi, eski mahkumların toplum tarafından dışlanmaması, etiketlenmemesi yahut sürekli yardıma muhtaç aciz insanlar gibi görülmemesi için gerekli bilgilendirme ve psikoeğitim çalışmalarının da bir an önce başlatılması gerekmektedir.

Her insanın travma ile başa çıkma yöntemi farklı olsa da en sık kullanılan yöntemler; profesyonel destek almak, dini inanç ve ibadetlerle meşgul olmak, sosyal destek görmek, sosyal sorumluluk almak, sağlıklı bilgiye erişmek, güçlü aile bağlarına sahip olmak, çalışma hayatına katılıp üretebilmek, aktif kalmak, sanat ve sporla meşgul olmak, nefes egzersizleri ile gevşeme egzersizlerini öğrenmek, stres yönetimini kolaylaştıracak sakinleştirici uğraşlar edinmek ve kaliteli uyku uyuyabilmektir. Geliştirilecek projeler bu yöntemler baz alınarak ve Suriye toplumunun kültürel kodları gözetilerek planlanmalıdır. İlaveten, sadece özgürlüğüne kavuşmuş eski mahkumlar için değil onların ailelerinin rehabilitasyonu için de projeler geliştirilmesi gerekmektedir. Zira onlar da bu süreçte oldukça travmatik durumlara maruz kalmış, sevdiklerine

kavuşmuş olsalar dahi onları bıraktıkları gibi bulamadıkları için ne yapacaklarını, nasıl davranacaklarını bilememekte, bu konuda desteğe ihtiyaç duymaktadırlar.

Bilhassa ağır travma öyküsü olan kişilere psikiyatrik ve psikolojik tedavileri için gereken desteğin sağlanması son derece önemlidir. Bunun için alanında uzman ruh sağlığı çalışanlarının çeşitli projeler geliştirip yeni mezun olmuş veya desteklenmeye ihtiyacı olan Suriyeli ruh sağlığı uzmanlarını eğitmeleri, donatmaları, süpervize etmeleri büyük önem arz etmektedir. Hasılı yarının sağlıklı Suriye'sini inşa etmede oldukça önemli rol oynayacak olan meslek uzmanlarının güçlendirilmesine yönelik projelerin hazırlanması, özgür Suriye'de eski mahkumlar adına atılabilecek en önemli adımlardan biridir.

Sosyal hayata yeniden karışma ve kaynaşma süreçlerinin desteklenmesi de oldukça mühimdir. Uzun yıllar hapiste olduğu için eğitimini tamamlayamayan yahut çalışma hayatından uzak kalan, aile kuramayan, hayalleri yarıda kalan on binlerce insan için şimdi ellerinden alınan bu zamanı geri yerine koyma vaktidir. Eğitimlerine devam etmek isteyenler için burs imkanı sunulması, dil imkanı olanların daha kaliteli eğitim alabilecekleri eğitim kurumlarına kabullerini sağlayarak meslek sahibi olmalarının desteklenmesi, çalışma hayatına atılmak isteyenlere iş kurma süreçlerinde yardımcı olunması, aile kurmak isteyenlere bunun için ekonomik destek sağlanması oldukça rehabilite edici bir etkiye sahip olacaktır.

Özetle, öncelikle yıllarca tüm dünyanın gözü önünde acımasızca katledilen, işkencelere maruz kalan, yurtlarından edilen insanlara bunları yapanların yargı önünde adil bir şekilde cezalandırılmaları sağlanmalı, bu yapılanların insanlık ve savaş suçu olduğu gerçeği unutulmamalı ve sonraki nesillere aktarılmalı, bu acıları yaşayan insanların bundan sonraki hak arayış süreçlerinde sesleri olmaya devam edilmeli, Suriye toplumunun yeniden ayağa kalkması için tüm dünya toplumları harekete geçerek özveri ile çalışmaya devam etmelidir.

Sonnotlar

¹ <https://www.unicef.org/press-releases/peace-must-prevail-syrias-children>

² HNO, Syrian Arab Republic Humanitarian Programme Cycle 2023 ,2023.

³The Syrian Observatory for Human Rights (SOHR), "Syrian Revolution 11 years on | SOHR documents by names nearly 161,000 civilian deaths, including 40,500 children and women".

⁴ İrfan Tatlı, "Yerel İsyandan Uluslararası İç Savaşa: 13. Yılında Suriye İç Savaşı", İNSAMER Rapor 164, Mart 2023.

⁵A. Hümeýra Kutluoğlu Karayel, Kadriye Sınmaz, Zülfiye Zeynep Bakır, *Suriye Zindanlarındaki Tutsak Kadınlar*, İNSAMER, Şubat 2019.

⁶Suriye İnsan Hakları Ağı, Suriye'de İnsan Hakları İhlalleri Mart -2011Aralık 2012 Raporu.

⁷*Suriye'de İhlaller ve Halep Raporu*, UMHD&İNSAMER, Ocak 2017, s. 7.

⁸<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-askeri-muhalefet-heyeti-baskani-tuma-rejimin-zindanlarinda-400bin-civari-suriyeli-halen-tutuklu-bulunuyor/2148309>

⁹Burada verilen hapisane isimleri 12.12.2018-05.12.2017 tarihleri arasında eski mahkum kadınlarla yapılan mülakatlardan elde edilen verilere dayanmaktadır. Bu konuda yayımlanmış farklı bir rapor için bk. "Detention of Women in Syria: A weapon of war and terror", Euro-Mediterranean Human Rights Network, 2015, ss. 44-32, https://euromedrights.org/wp-content/uploads/06/2015/EMHRN_Womenindetention_EN.pdf

¹⁰"Documenting Evil: Inside Assad's Hospitals of Horror", VanityFair, <https://www.vanityfair.com/news/06/2015/assad-war-crimes-syria-torture-caesar-hospital>

¹¹Association of Detainees and The Missing in Sednaya Prison (ADMSP), *Detention in Sednaya*, Kasım 2019.

¹² S. Dönmezer, *Kriminoloji*, İstanbul: Beta Yayınları, 1994.

¹³ D. Karakartal, "Cezaevinden Çıkan Eski Hükümlülerin Yaşadıkları Sorunların İncelenmesi", *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 85-72 ,(9)4.

¹⁴ S. Pollack, "I' m just not good in relationships: Victimization discourses andthe gendered regulation of criminalized women", *Feminist Criminology*, 2007 ,174-158 (2) 2.

¹⁵ Karakartal, age., 85-72.

